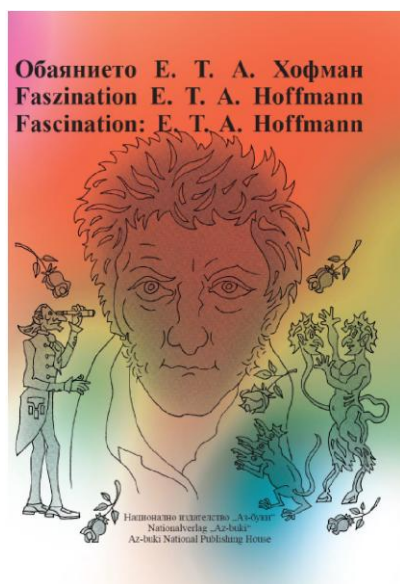


<https://doi.org/10.60056/CCL.2025.11.183-187>



За книгата:

Светла Черпокова (съст.)

Обаянието Е. Т. А. Хофман / Faszination E.T.A. Hoffmann / Fascination: E.T.A. Hoffmann. Сборник с доклади от Международен интердисциплинарен форум „Е. Т. А. Хофман в България“, 23–26.10. 2019, Пловдив. София, НИОН „Аз-буки“, 2024, 423 с. , ISBN 978-619-7667-69-1. [Svetla Cherpokova (ed.). Collection of papers from the “E.T.A. Hoffmann in Bulgaria” International Interdisciplinary Forum, 23–26.10.2019, Plovdiv. Sofia, Az-buki National Publishing House, 2024, 423 p., ISBN 978-619-7667-69-1].

Дора Маринова / Dora Marinova

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ / Plovdiv University “Paisii Hilendarski”

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-2093-9851>

През 2024 г. излезе сборникът „Обаянието Е. Т. А. Хофман“¹, резултат от международна интердисциплинарна научна конференция, проведена в Пловдив през 2019 г. по повод годишнина от издаването на новелата *Малкият Цахес, наречен Цинобър* от Е. Т. А. Хофман.

¹ Изданието е реализирано с финансовата подкрепа на Министерството на културата и със съдействието на Фонд „Научни изследвания“, договор № КП-06-МНФ/29 от 05.08.2019 г., а също и с участието на Обществото „Е. Т. А. Хофман“ – Бамберг, Държавната библиотека в Бамберг и Държавната библиотека в Берлин „Архива Е. Т. А. Хофман“ и „Портала Е. Т. А. Хофман“.

Изданието е приносно не само за българския читател. Замислено и осъществено като билингва: български – немски/английски, то има потенциала да достигне до всеки почитател на Е. Т. А. Хофман. Стратегията на сборника е: „всеки любител на Е. Т. А. Хофман според езика, на който чете“ – както се уточнява в предговора, – да „срещне и прочете своя текст“ (с. 8), а организацията на текстовете е подчинена на изискването за „превод на култура“.

Концептуално сборникът е разделен на седем части, наречени бдения, текстовете на всяка от които предлагат интересен прочит на *Малкият Цахес, наречен Цинобър*, *Златната делва*, *Пясъчния човек*, *Еликсирите на дявола*, *Житейските възгледи на котарака Мур* и други Хофманови произведения.

Първо бдение. *Магията Хофман* събира в себе си статиите на Бернхард Шемел *Магическата пиеса „Малкият Цахес“ по Е. Т. А. Хофман* и Кристина Шмитц *Архивът „Е. Т. А. Хофман“ и Порталът „Е. Т. А. Хофман“ в Берлинската държавна библиотека*. Цял един свят, посветен на изключителния творец на романтизма. В първата статия авторът ни запознава с попадането му на интересна находка, а именно слабо известна книжка, в която присъства пиеса от К. Талбург по новелата *Малкият Цахес, наречен Цинобър*. Бернхард Шемел сравнява пиесата на Талбург и новелата на Хофман, като откроява липсващото от Хофман в творбата. Отсъствието на разказа за невежеството в княжеския двор, изказванията за Просвещението, политическите коментари, на хумора и иронията, характерни за Хофман, намира обяснение в това, че Талбург всъщност създава пиеса за деца, обогатена с музикален съпровод. Работата на Кристина Шмитц проследява обогатяването на Берлинската библиотека, свързано с творчеството и критическата рецепция на Хофман, като едно от постиженията в тази насока е създаването и поддържането на Портала „Е. Т. А. Хофман“ и на Архива „Е. Т. А. Хофман“ към нея. В тях литературното наследство на немския романтик е дигитализирано и подредено по категории, които правят лесно и достъпно използването на литературните източници.

Второ бдение. *Фантастични видения и интерпретации* включва два текста, които разглеждат творба на Хофман, интерпретирана на българска театрална сцена. Камелия Николова в *Театралните интерпретации на Теди Москов на „Малкия Цахес, наречен Цинобър на Е. Т. А. Хофман“* сравнява три спектакъла от Стефан Москов в периода 1989-2004 г. от гледна точка на политическите послания и на театралния им език. И трите спектакъла носят едно и също заглавие *Фантасмагории*, но докато първите два имат за цел да постигнат политически асоциации, този през 2004 г. изоставя политическото говорене и се превръща в спектакъл на цинизма. Анна Топалджикова във *Фантастичните видения на Хофман* –

предизвикателства към съвременната драматургия и театър също се спира на интерпретацията на новелата *Малкият Цахес, наречен Цинобър* на Хофман от Стефан Москов, като я определя като остра социална критика и опит да се покаже подмяната на оригиналното с подобие, в която подмяна бездарното уродливо джудже засенчва талантливия поет. Топалджикова се спира и на драматургичния текст на Роланд Шимелпфениг *Арабска нощ*, създаден през 2000 г. по мотиви от *Принцеса Брамбила* и *Златната делва* на Хофман. В тази пиеса според изследователката са интерпретирани герои от двете произведения на Хофман, като в нея се отразяват мотивите за съня, лудостта, пианството, преливанията на време и пространство и на въображаеми реалности.

Трето бдение. Социокултурни (де/ре)конструкции обединява три текста, първият от които сам по себе си представлява интерпретаторска провокация. Димитър Камбуров в *Е. Т. Амадеус Хофман между Цахес и Цинобър: постромантическа публичност, култура на култа и постистина* разглежда новелата на Хофман като подриваща, подлагаща на подигравка ценности като прогрес и наука, тясно свързани с културната епоха на Просвещението. Провокацията идва от прототипите, които се крият зад Цахес в прочита на Камбуров – от една страна, Наполеон Бонапарт като хиперболизирана гротеска, от друга страна, спорната личност на Бетховен, а от трета страна, зад Цахес е самият Хофман – един хипертрофиран художествен образ, върху който романтикът е прехвърлил собствените си неуспехи.

В статията си *Странни срещи... в Прага и в София* Младен Влашки обсъжда разказа на Ана Зегерс *Среща на път*, чийто сюжет „среща“ в едно пражко кафене Е. Т. А. Хофман, Н. В. Гогол и Франц Кафка. Разказът е белязан с висока интерактивност, но не успява да се превърне в провокация за читателя, тъй като по онова време в България липсва познаване на съответния контекст, а критическата и изследователска рецепция на тримата е слаба или отсъства. Преводът, от друга страна, също се оказва проблематичен, тъй като спъва засрещането на интертекстуални препратки. Текстът на Дарин Тенев *Хофман и котките на деконструкцията* се спира върху интерпретациите на Сара Кофман, които са останали встрани от критическото внимание. Работата на Кофман върху романа за котарака Мур е насочена към ироничния двойник – в писането на котарака Мур се открояват недостатъците и проблемите на човека.

В Четвърто бдение. Литературни паралели авторите съпоставят творби на Хофман с готическата литература и с други романтически произведения. Текстът на Огнян Ковачев, *Безпокойството на готическото родство: жанрова и естетическа разнородност в романа „Еликсирите на дявола“ от Е. Т. А. Хофман*“, поставя Хофмановия роман в контекста на културноисторическите взаимодействия между британската готическа литература и немския

черен романтизъм. Иван Попов във *Влиянието на тривиалната литература от XVIII век върху творчеството на Е. Т. А. Хофман* откроява връзките между творчеството на Хофман с готическия роман. Според наложилата се теза *Еликсирите на дявола* е силно повлиян от *Монахът* на Матю Грегъри Луис. Това твърдение Попов подкрепя и с реплика на главната героиня на Хофман Аурелия, която споделя, че е прочела книгата на английския писател. Близостта между двата романа и свидетелство за това, че авторите са познавали възможностите на интертекстуалните връзки, се търси и в подзаглавията на двата романа. Витана Костадинова в *Литературни паралели: Е. Т. А. Хофман и английските романтици* се фокусира върху новелата *Пясъчния човек*. Текстът стъпва върху тезата, че романтизмът експериментира с границата на реалност и въображение, а творбите на Хофман се вписват в този експеримент. Новелата е сравнена с произведения на Колридж – *Балада за стария моряк*, Байрон – *Гяур*, *Франкенщайн* на Мери Шели, *Разум и чувства* от Джейн Остин.

В Пето бдение. *Еликсирите на двойника* статията на Борис Минков, *Рецепцията на „Еликсирите на дявола“ в превода на Панайот Чинков*, също наблюдава как романът на Хофман следва готическия роман и черния романтизъм, но и ги пародира чрез натрупване на характерни емблематични образи. Това дава основание на Минков да говори за проявени особености на сатиричния роман в *Еликсирите на дявола* от Хофман. Камелия Спасова в *Das Unheimliche, миметичните машини и грешното разпознаване* засяга съвсем друг проблем – за обезпокоителния ефект, който предизвикват антропоморфните машини поради несвършената си прилика с човека. Обсъжда се понятието *das Unheimliche*, при чието формиране и Ернст Йенч, и Зигмунд Фройд четат произведения на Хофман. Под влияние на *Пясъчния човек* Фройд развива теорията за обезпокоително-странното, а под влияние на *Автоматите* Йенч ще обоснове подхода си върху интелектуалната несигурност. Илия Точев в *Наблюденията върху раздвоението и двойничеството при Е. Т. А. Хофман и Кнут Хамсун* разглежда съпоставително новелата *Пясъчния човек* на Хофман и романа *Мистери* на Хамсун. Въпреки че принадлежат към различни епохи, това което ги сближава, е мотивът за раздвоението и двойничеството. Като водеща характерна черта за Хамсун е изведено раздвоението в ранните му романи заедно с мотива за странничеството и двойничеството, разбирано като два образа в дадена творба, които имат сходни характеристики. Текстът прави заключението, че при Хофман сливането на персонажите е подчертано, а при Хамсун близостта между образите е само загатната.

Шесто бдение. *Оптики на времената* засреща четири текста. В *Означения на времето в творчеството на Е. Т. А. Хофман – идиосинкразии и подривност* Клео Протохристова коментира предпочитани от Хофман празници и часове от денонощието като ориентири на

повествованието. Сред тях са лятното слънцестоене и есенното равноденствие. Коледа, Рождество Богородично, Възнесение Христово, Велики Четвъртък, Петдесетница, Архангеловден са празниците, които носят очакването за радост, топлина, мир, но в произведенията на Хофман именно тези празници носят всевъзможни изпитания за героите. Ласка Ласкова в *Златните времена* в „Златната делва“. Граматически бележки изследва различни граматически техники, за да покаже как те работят, когато Хофман противопоставя различните светове в своите произведения. Мария Ендрева в *Ретроtopията като идеологически инструмент на Романтизма* в „Малкия Цахес“ на Е. Т. А. Хофман поставя въпроса за водещата идеология на немския романтизъм – консерватизма. Опирайки се на „Цахес“, изследователката обсъжда тезата за реакционния характер на романтичeskата литература, издигната от марксистическата школа. Елица Дубарова в *Техники на проглеждането. Наблюдения върху наративните и теоретичните измерения на „оптиката“ при Хофман и Музил* („Ъгловият прозорец“ и „Триедър“) анализира употребата на два атрибута – лорнета (при Хофман) и триедъра (при Музил), които пораждат въпроси за това как възприемаме света отвъд видимостта. Според Дубарова Хофман обикновено използва далекогледната техника със зададен негативен знак, но *Ъгловият прозорец на братовчеда* представлява изключение, защото лорнетът се превръща във връзка между живия живот и човека, който не може да го изживее пълноценно. *Триедър* на Музил задава аналогична перспектива.

Седмо бдение. Извънлитературни употреби затваря сборника с две статии – на Светла Черпокова, *Малкият Цахес, наречен Цинобър – извънлитературни употреби в България (1989-2010)*, и на Илиана Елдърва – *Международният научен интердисциплинарен форум „Ернст Теодор Амадеус Хофман в България“ в контекста на културната политика и „Пловдив – Европейска столица на културата 2019“*. Текстът на Черпокова търси отговор на въпроса защо именно *Малкият Цахес, наречен Цинобър* е произведението от Хофман, върху което се осъществяват най-много интерпретации на българската сцена – налице са четири театрални постановки, една куклена пиеса и една филмова адаптация. В статията си Илиана Елдърва акцентира върху значението на Международния научен интердисциплинарен форум „Ернст Теодор Амадеус Хофман в България“ (организиран от Катедра по сравнително литературознание, ПУ „Паисий Хилендарски“) в контекста на културната политика на ЕС.

Сборникът е важен с наблюденията, които прави върху част от творчеството на Хофман: проследените интерпретации на българска театрална сцена, интертекстуалните връзки, видени от изследователите, литературните паралели, които съпоставят текстове на Е. Т. А. Хофман с готическата литература и с литературата на романтизма.